

Учреждение образования
«Брестский государственный университет имени А.С. Пушкина»

ЖУРНАЛИСТИКА

СЛОВЕСНОСТЬ

КУЛЬТУРА

Материалы
Международной заочной
научно-практической конференции
Брест, 1 марта 2017 года

Научное электронное издание

Брест
БрГУ имени А.С. Пушкина
2017

УДК 070+81:005.745

ББК 76.0+81.0_я431

Ж 92

*Рекомендовано редакционно-издательским советом
Учреждения образования
«Брестский государственный университет имени А.С. Пушкина»*

Рецензенты:

заведующий кафедрой стилистики и литературного редактирования
Института журналистики БГУ, доктор филологических наук, профессор В.И. Ивченко;
заведующий кафедрой зарубежной журналистики и литературы
Института журналистики БГУ, доктор филологических наук, профессор Т.Н. Дасаева

Редакционная коллегия:

доцент кафедры русской литературы и журналистики БрГУ имени А.С. Пушкина,
кандидат филологических наук, доцент С.С. Клундук;
доцент кафедры иностранных языков по техническим специальностям БрГТУ,
кандидат филологических наук, доцент Н.Н. Домбровская;
доцент кафедры журналистики БрГУ имени А.С. Пушкина,
кандидат филологических наук, доцент И.В. Сацута;
преподаватель кафедры журналистики БрГУ имени А.С. Пушкина Е.В. Дебеляя

Под общей редакцией

заведующего кафедрой русской литературы и журналистики БрГУ имени А.С. Пушкина,
кандидата филологических наук, доцента Л.В. Скибицкой

Ж Журналистика – словесность – культура : материалы Междунар. заочной науч.-практ. конф., Брест, 1 марта 2017 г. / Брест. гос. ун-т им. А. С. Пушкина ; редкол.: С. С. Клундук [и др.] ; под общ. ред. Л. В. Скибицкой. – Брест : БрГУ, 2017. – 373 с.

Данное научное электронное издание включает материалы Международной заочной научно-практической конференции «Журналистика – словесность – культура» (1 марта 2017 г., Брест). Проблемное поле издания составили актуальные вопросы современной журналистики и филологии. Тексты статей сопровождаются аннотацией и ключевыми словами на русском (белорусском) и английском языках.

Издание адресовано преподавателям и студентам учреждений высшего образования, журналистам-практикам. Ответственность за содержание статей несут авторы.

УДК 070+81:005.745

ББК 76.0+81.0_я431

© УО «Брестский государственный университет имени А.С. Пушкина», 2017

УДК 821.161.3

Вяч.М. Смаль (Брэст, БрДУ імя А.С. Пушкіна)

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКА-ПУБЛІЦЫСТЫЧНЫ ДЫСКУРС: ВЫТОКІ, СПЕЦЫФІКА, ТРАДЫЦЫІ

Ключавыя словы: аўтарская мадальнасць, суб'ектыўнасць, інтэрсуб'ектыўнасць, аўтарскія і чытацкія стратэгіі, рэцэпцыя, дыскурсіўныя стратэгіі, публіцыстычны дыкурс.

Анатацыя. У артыкуле разглядаецца спецыфіка мастацка-публіцыстычнага дыскурсу канца ХХ ст. у нацыянальнай літаратуры, прасочваецца абумоўленасць ідэйна-мастацкага зместу твораў, вызначаецца месца мастацкай публіцыстыкі ў беларускай літаратурнай традыцыі. Мастацкі тэкст асэнсоўваецца праз прызму праблемы рэцэпцыі, аналізуецца як прадукт узаемаадносін аўтара і адрасата. Вызначаецца своеасаблівасць публіцыстычнага дыскурсу ў структуры мастацкіх тэкстаў.

Уводзіны. З другой паловы ХХ ст. літаратура і публіцыстыка сталі па-сапраўднаму масавымі. Аднак нягледзячы на аднолькавае выкарыстанне імі шматлікіх прыёмаў аргументацыі, уздзеяння, пабуджэння, слоўнага майстэрства, менавіта мастацкая літаратура не змагла даць грамадству апэратыўны, аб'ектыўны, поўны і праўдзівы адказ на актуальныя, у тым ліку «забароненыя» пытанні, і паказаць канкрэтныя шляхі іх вырашэння, зафіксаваць і спрагназаваць змены ў адносінах чалавека да свету. Гэтую ролю паспрабаваў узяць на сябе інтэграваны род слоўнага мастацтва – мастацкая публіцыстыка.

З'яўленне шэрагу твораў аўтабіяграфічнай, мемуарнай, дакументальнай публіцыстыкі супала з абуджэннем цікавасці чытацкай аўдыторыі да крытыкі, аналізу, праўды, дакументальнасці, гісторыі. Пашырэнне факталагічнага матэрыялу ў мастацкай літаратуры было абумоўлена пераломнымі зрухамі грамадскай свядомасці ў пасляваенны час, калі новы змест не мог заставацца ў межах гатовых, традыцыйных форм мастацкай творчасці, калі ў пэўным сэнсе дэмакратызаваная эпоха напоўніла вядомыя і раней жанры асаблівым зместам аб агульных гераізме, трагедыі, лёсах.

Літаратуразнаўцамі (Ю.М. Тынянаў, В.М. Жырмунскі, Л.Я. Гінзбург і інш.) была адзначана вядучая ў літаратуры тэндэнцыя трансфармацыі традыцыйнай жанравай сістэмы і нават адмірання жанравага мыслення, з'яўлення пазажанравых твораў, фарміравання кантэкстаў поліжанравага тыпу (цыклы, серыі, дыскурсы і інш.), успрыняцце якіх як мастацкага

адзінства было абумоўлена цэласнасцю дыялагічных адносінаў аўтара і чытача. З’яўленне новага тэрміналагічнага паняцця «дыскурс» не супала з адпаведнай яго інтэрпрэтацыяй, у выніку і сёння тэрмін «дыскурс» разглядаецца па-рознаму: як кола твораў, як творчасць групы мастакоў і нават як пэўная тэма і праблематыка.

Адпаведна са з’яўленнем твораў новага фармату пачала зменьвацца методыка іх прачытання і інтэрпрэтацыі: акцэнт тэкстуальнага аналізу ў шэрагу замежных навукоўцаў былі змешчаны ад аўтара і тэксту да чытача, узрасла цікавасць даследчыкаў да праблемы рэцэпцыі мастацкіх тэкстаў. У асяроддзі літаратуразнаўцаў, тэарэтыкаў літаратуры з’явіліся такія паняцці, як «адкрытасць твора» (У. Эко), «пластычнасць тэксту» (Х. Яўс), «патэнцыйнае мноства тэксту» (В. Ізэр), якія былі закліканы ілюстраваць ідэю існавання не адзінага, раз і назаўсёды створанага пэўнага тэксту, а тэксту ў неабмежаваным мностве сваіх прачытанняў. Кожнае прачытанне твора, паводле новага кірунку тэкстуальнага аналізу, разглядалася як новая рэцэпцыя.

Рэцэпцыя і аўтар мастацкага твора. Рэцэпцыя як успрыняцце, ацэнка, інтэрпрэтацыя ўяўляе сабой нейкі ўнікальны працэс, які ў канчатковым плане рэалізуецца ў пэўны вынік уплыву тэксту на асобу чытача, яго мысленне, светабачанне і ўспрыняцце наступных тэкстаў. Такім чынам у чытача складваецца пэўная карціна свету, якая праецыруецца на іншыя творы. Чытач у гэтым сэнсе не поўнасцю вольны ў сваёй рэцэпцыі твора, а знаходзіцца пад уплывам самога тэксту, які вызначае кірунак яго думкі. Паводле тэарэтыка рэцэптыўнай эстэтыкі Х.Р. Яўса, у рэцыпіента складваецца «гарызонт чакання», які ўяўляе сабой комплекс псіхалагічных, сацыяльна-палітычных, эстэтычных і іншых уяўленняў у адносінах аўтара да грамадства і чытача да твора. Спрабуючы прасачыць генезіс рэцэптыўнай прасторы мастацкага тэксту, А.І. Мемедулаева слухна адзначае, што «рэканструкцыя гарызонту чакання, у якім тэкст ствараўся ці ўспрымаўся ў мінулым, дапамагае ўзнавіць гісторыю рэцэпцыі дадзенага тэксту і ўпісаць яго ў гістарычны працэс эвалюцыі літаратуры» [3, с. 1].

Рэцэпцыя мастацкага твора – гэта заўсёды рэцэпцыя пэўнага мастака, аднак яго асоба ўспрымаецца чытачом як асоба пэўнай культурнай прасторы. Чытач стварае для сябе нейкую «зону даверу» шляхам прыняцця або непрыняцця, перагляду дыскурсу і суаднясення яго з уласным вопытам. Такім чынам, тэкст уяўляе сабой прадукт узаемадзеяння аўтара і адрасата, сродак выражэння канфлікту паміж інтэрсуб’ектыўнасцю як патрэбай дасягнення ўзаемапаразумення з суб’яседамі і захаваннем уласнай ідэнтычнасці як патрэбай абмежаваць сябе і іншых, выказаць сваю самасць, індывідуальнасць. У сувязі з гэтым, паводле М.М. Бахціна, і аўтар, і адрасат знаходзяцца пад уплывам сваёй сацыяльнай і культурнай прасторы, а

любы мастацкі твор уяўляе сабой «бясконцы і незавершаны дыялог, у якім ні адзін сэнс не памірае» [4, с. 1]. У кожнага наступнага чытача, чарговага пакалення сэнсы, ідэі, праблемы, якія былі закрануты аўтарам у творы, «ажываюць» у адноўленым выглядзе, а найчасцей іх імпліцытны змест, іх аўтарскі модус можна спасцігнуць толькі праз асэнсаванне адпаведнай ім культурнай прасторы.

Французскі вучоны Р. Барт выступіў з пастулатам аб тым, што толькі чытач здольны даць сапраўдную ацэнку мастацкаму твору, пры гэтым адлучыўшы тэкст ад пісьменніка, вызваліўшы тэкст ад аўтарскай «тыраніі інтэрпрэтацыі» (Э. Ауэрбах). Сваю пазіцыю Р. Барт тлумачыў тым, што пісьменнік вядзе дыскурс з уяўным чытачом, а чытач – з рэальнай асобай аўтара. Пісьменнік, па-сутнасці, існуе для стварэння тэксту, а не для яго інтэрпрэтацыі і нараджаецца з яго ўзнікненнем. Прачытанне сутнасці тэксту залежыць ад уяўленняў адрасата, а не ад пазіцыі пісьменніка.

У процівагу такой пазіцыі выступіў шэраг даследчыкаў (Ю.І. Айхенвальд, І.Р. Гальперын, Н.С. Валгін, А.М. Рэмізаў, А.П. Скафтымаў і інш.), якія адмаўлялі антрапацэнтрычнасць чытача, адводзілі яму другасную пазіцыю ў камунікатыўным полі. Сапраўды, калі ў старажытнасці роля аўтара не мела такой статуснай важнасці, многія тэксты (казкі, апавяданні, быліны) прымаліся чытачом без пытання пра ідэнтычнасць аўтара, то ў сучаснай культурнай парадыгме літаратурны дыскурс патрабуе «абавязковага» аўтара, які вызначае цэласнасць успрыняцця твора, аўтарытэтнасць і каштоўнасць тэксту.

Чытацкае ўспрыманне твора амбівалентнае: з аднаго боку, чытач верыць аўтару і нават спрабуе спасцігнуць асобу мастака, яго творчую волю і супаставіць яе з уласнай духоўнай ініцыятывай; з іншага боку – чытач спрачаецца з аўтарам, не давярае яму або нават адваргае творчую канцэпцыю аўтара, яго светапогляд. Чытач пры гэтым можа прысутнічаць у многіх тэкстах у канкрэтызаваным выглядзе.

У публіцыстычным дыскурсе пісьменнік часта разважае пра свайго чытача, вядзе з ім гутарку, «прагназуе» яго думкі і словы, спрабуе прадугадаць чытача-адрасата (кола моладзі, інтэлігенцыя, грамадска актыўныя колы) і гарызонт яго чаканняў, а разам з тым парушыць гэтыя чаканні, стварыўшы нешта новае, арыгінальнае, нечаканае, якое задаволіць прагу эстэтычнага насалоджання, пашырэння кругагляду, эмоцыйных перажыванняў, далучэння да свету рэальнага і фантастычнага, да духоўных каштоўнасцяў аўтара.

Вызначальную ролю аўтара ў камунікатыўнай прасторы пацвярджаюць і сучасныя замежныя пісьменнікі (напрыклад, С. Макбрайд), якія адзначаюць, што, нягледзячы на эпоху выдання твораў у інтэрнэце, попыт чытачоў

на прыватныя сустрэчы з пісьменнікам, на магчымасць падпісаць любімую кнігу не зніжаецца. Чытачам мала чытаць твор, ім важна весці непасрэдную маўленчую камунікацыю, дыялог з аўтарам.

Напрыканцы XX ст. змяніўся воблік аўтара публіцыстычных твораў нацыянальнай літаратуры, адпаведна трансфармавалася яго роля ў камунікатыўнай прасторы сучаснай культуры. Калі раней функцыя аўтара ў публіцыстычных творах зводзілася да тлумачэння дыскурсу, то з 1970–1990-х гг. XX ст. аўтар (А. Адамовіч, Я. Брыль, У. Калеснік, Д. Гранін і інш.) пачынае выконваць псіхолога-прагнастычную ролю ў адносінах да чытача. Ён прагназуе чытацкую атрыбуцыю апісаных грамадскіх феноменаў, юрыдычную мяжу дазволенасці, ступень вербалізацыі схаваных сэнсаў, «недагаворанасці», узгодненасць з пазіцыяй іншых аўтараў і меркаваннямі чытачоў. У выніку, з аднаго боку, пашыраецца поліінтэрпрэтатыўнасць тэкстаў (дыялагічнасць, інтэртэкстуальнасць), павышаецца тэкстаўспрымальны і інтэрпрэтатыўны патэнцыял чытача, стымулюецца яго зацікаўленасць, а з другога – узмацняецца модус аўтарскай ацэнкі (антрапацэнтрычнасць). Аўтар акцэнтуюе важнасць пэўных выказванняў іх паўторам, кампазіцыйнай пастаноўкай у пачатак і канец тэксту, рэплікамі і ўчынкамі персанажаў, сродкамі мастацкай выразнасці, што заўсёды прадугледжвае ўзаемадзеянне двух модусаў – аўтарскага і чытацкага. Дыялог аўтара і чытача становіцца асноватворным у дынамічнай сістэме сэнсаў публіцыстычнага твора.

Чытач (адрасат) у працэсе ўспрымання публіцыстычнага дыскурсу карэктіруе свае ўяўленні, супастаўляючы іх з пазіцыяй самога аўтара да закранутай праблемы. Мастак у сваю чаргу актывізуе цікавасць чытача, чакае з яго боку адваротнай рэакцыі на мэтавыя задумкі, выбірае пэўную дыскурсіўную стратэгію (камунікатыўную, сэнсаўтваральную, маўленчую), арганізуе ўзаемадачынненні тэксту і пазатэксту (кантэксту, інтэртэксту, падтэксту, гіпертэксту), выбірае тыя жанрава-стылёвыя дамінанты, якія найлепшым чынам садзейнічаюць камунікатыўнаму сумысленню, аналізу, дыскусіі аўдыторыі і пісьменніка. Аўтар імкнецца прытрымлівацца своеасаблівага «генетычнага рытуалу», суадносіць свае ўчынкі з уяўленнямі пра статус пісьменніка ў грамадстве (дае інтэрв'ю ці адмаўляе, акрэслівае жанравае вызначэнне твора ці пакідае гэта для чытача, супрацоўнічае з літаратурнымі аб'яднаннямі ці адваргае іх, прадстаўляе твор для ацэнкі чытачам часопісаў ці не, працуе ў пэўных жанрах, піша прадмовы і інш.). Аўтар можа самастойна класіфікаваць свой твор («медытацыі», «эсэ», «фантазіі», «гісторыі», «думкі», «успаміны» і інш.) і тым самым здольны пашырыць сінгулярнасць чытацкага ўспрымання.

Такім чынам, сучасны публіцыстычны дыскурс дэтэрмінуе значнасць аўтарскага модуса, у якім суб'ектна-ацэнная пазіцыя аўтара дапамагае чытачу ў спасціжэнні імпліцытных сэнсаў тэкстаў. У публіцыстычным дыскурсе выяўляюцца спецыфічныя мадэлі ўзаемадачыненняў аўтара і чытача, якія ўлічваюць сістэму канцэптuallyна-сэнсавых устаноў і суб'ектыўных уяўленняў рэпрэзентанта і асобныя аспекты ментальнай прасторы інтэрпрэтатара. У выніку падобныя ўзаемадачынэнні аўтара і чытача пашыраюць камунікатыўную прастору сучаснага публіцыстычнага дыскурсу, праецыруюць яго ў жыццё грамадства ў цэлым.

Своеасаблівасць літаратурнага дыскурсу ў структуры мастацка-публіцыстычнага твора. Праблема структурнага аналізу літаратурнага дыскурсу з'яўляецца ў літаратуразнаўстве супярэчлівай і да канца не вырашанай, у тым ліку і таму, што аналітыкі праблемы дыскурсу (П. Бурдзье, Н. Аруцёнава і інш.) не схільны размяжоўваць унутраны і знешні тэкст, а сам дыскурс разглядаюць як своеасаблівую прастору існавання шэрагу твораў. У гэтым сэнсе асаблівасці сюжэтно-кампазіцыйнай структуры, формы, жанру мастацка-публіцыстычнага твора мэтазгодна разглядаць праз прызму літаратурнай традыцыі.

Мастацкая публіцыстыка ў нацыянальнай літаратуры зарадзілася ў 70-х гг. XX ст. пасля выхаду ў свет твораў С. Смірнова «Брэсцкая крэпасць» (1956) і «Героі блока смерці» (1963), якія адкрылі новы накірунак ваеннай прозы, заснаванай на дакументальных успамінах жывых сведкаў падзей. Сёння пашыранай застаецца думка пра тое, што беларуская і савецкая ў цэлым літаратура перажывала ў гэты час пэўны крызіс. Сапраўды, пісьменнікамі (У. Гросман, Ю. Бондараў, Р. Бакланаў, Б. Васільеў, К. Сіманаў і інш.) было напісана мноства твораў пра Другую сусветную вайну, т.з. «аптымістычных трагедый», у якіх адлюстроўваўся адзінкавы або масавы гераізм людзей, эпапейны маштаб вайны.

Нягледзячы на супярэчлівыя грамадска-палітычныя абставіны і складаныя варункі літаратурнага жыцця ў 70-я гг., у эпоху т.з. застою, мастацтва слова не стаяла на месцы, а працягвала развівацца ў рэчышчы жанрава-стылёвых пошукаў (з'явіліся арыгінальныя аповесці-эсэ, раманы-эсэ, дакументальныя аповесці і інш.) і спараджала тыя тэндэнцыі, без якіх не магло быць як літаратуры 80–90-х гг. XX ст., так і тагачасных сацыяльна-палітычных перамен у грамадстве. Шэраг пісьменнікаў гэтага часу выявіў імкненне да «глабальнай рэфлексіі» наконт лёсу сучаснага чалавецтва, напрыклад, праз асэнсаванне старонак мінулага, апеляцыю да агульналюдскіх каштоўнасцей.

У рэчышчы падобных літаратурных пошукаў знаходзілася і постаць А. Адамовіча, які сваімі творамі «Хатынская аповесць» (1972), «Я з вогненнай вёскі» (1973), «Блакадная кніга» (1977–1981), «Карнікі» (1980) засведчыў значны мастацка-эстэтычны патэнцыял нацыянальнай публіцыстыкі, які змог рэалізавацца ва ўмовах сацыяльнай заангажаванасці і ідэалагічнай скіраванасці нацыянальнага мастацкага слова савецкай эпохі. Аўтар «Хатынскай аповесці» закрануў як сацыяльныя, так і прыватныя праблемы, якія раскрываліся пераважна праз прызму сацыяльнай пазіцыі. Спецыфіка яго творчай манеры заключалася ў перадачы чытачу гранічна насычанай сацыяльнай інфармацыі, што абумовіла зварот да своеасаблівага вобраза лірычнага героя – роздумнага, аналізуючага, паглыблена крытычнага. Пры гэтым пазіцыя аўтара да пэўных з’яў і фактаў сацыяльна-ацэначная, зразумелая і абгрунтаваная.

«Хатынская аповесць» – твор дзённікавага плану, у якім выразна прагледжваецца храналагічная занатоўка падзей 1943–1953 гг., асэнсаванне асабовага лёсу героя Фларыяна і сацыяльнага жыцця ў яго руху. Публіцыстычны дыскурс А. Адамовіча прэзентаваны як своеасаблівая сацыяльная рэфлексія з выразным выхаваўчым падтэкстам, які фарміруе светапоглядную пазіцыю, каштоўнасныя арыентацыі чытачоў. Аўтар «Хатынскай аповесці» імкнецца пераканаць, сфармаваць пэўную грамадскую пазіцыю лагічнасцю, аргументаванасцю, аб’ектыўнасцю, дакументальнасцю выкладу мастацкага матэрыялу. Гэта абумовіла дзве характэрныя рысы публіцыстычнага дыскурсу А. Адамовіча: з аднаго боку, філасофска-паглыблены аналітыка-рацыяналізм, з другога – медытатыўна-спавядальная эмацыйнасць, якія пазней былі падхоплены і ўдасканалены прадаўжальнікамі (С. Грахоўскі, А. Алексіевіч і інш.) ў пэўныя тэндэнцыі мастацка-публіцыстычнага дыскурсу.

Паводзіны і ўчынкі герояў аўтар ацэньвае з філасофскага пункту гледжання, спрабуючы даць не проста стэрэатыпную ацэнку «добра», «хораша», «дрэнна», «некарысна», але і вынайсці першавытокі ўчынкаў, супаставіўшы іх з соцыумам, масавай свядомасцю грамадства. Аўтар пафіласофску засяроджана інтэрпрэтуе абставіны, якія ўплывалі на падзеі вайнавага часу, імкнецца зразумець камунікатыўныя інтэнцыі агідлівай сутнасці чалавека: эгаізму, жорсткасці, палахлівасці, рабскай пакорлівасці, нечалавечага прыніжэння асобы, абьякавасці да чужога гора і сваёй смерці. Герой аповесці па сваёй натуре даволі супярэчлівы: ён найўны, мяккі, далікатны, але разам з тым настойлівы, жорсткі і помслівы да нелюдзяў. Ён імкнецца зразумець станоўчае і адмоўнае ў чалавеку, які апынуўся ў антычалавечых умовах, асэнсоўвае глабальныя праблемы чалавецтва, асуджае любую вайну праз успаміны пра драматычныя падзеі

В'етнама. Аўтар «Хатынскай аповесці» звяртаецца да дыялога з чытачом своеасаблівага рытарычнага плану, як бы спадзеючыся на пэўную адукаванаасць і дасведчанасць рэцыпіентаў, што абумовіла наяўнасць у тэксе адпаведных моўных канструкцый: «І справа не ў тым, каб доўга жыць, а ў тым, ці больш свабоднымі былі б яны, амаль бессмяротныя, ці яшчэ трэба памеркаваць-падумаць? Ці не рабскае гэта жаданне, прынамсі, на сённяшняй планеце, – жыць і жыць?» [1, с. 89]; «Ці не па другім вітку ідзём? Ці не той самы разумны рэфлекс падштурхоўвае, «падначвае» нас разбегчыся зноў, цяпер па ўсім Млечным Шляху?» [1, с. 109].

Творча-эстэтычная канцэпцыя Адамовіча выразна раскрываецца праз эмацыйныя карціны ваеннага быту, праз акцэнтацыю ўвагі на голад, холад, смерць родных, знішчэнне селішчаў, вымушаныя перасяленні, растанне з каханымі, хваробы і інваліднасць, стрэс і псіхічныя навантажанні людзей. Падкрэсленым згушчэннем трагедыйнасці і аўтарскай ацэнкай падзей мастак як бы будаваў мадэль абмежаванняў на альтэрнатыўнае прачытанне будучых тэкстаў падобнай тэматыкі і праблематыкі.

Сінкрэтызм формы, у якой аб'яднаны проза з дакументалістыкай, назіраецца і ў кнізе «Я з вогненнай вёскі» (1973), напісанай разам з Янкам Брылём і У. Калеснікам. У гэтым творы ўспаміны жыхароў спаленых вёсак, тых, хто перажыў жахі вайны, праз «іншы», дакументальны, тэкст стваралі своеасаблівую інтэртэкстуальнасць публіцыстычнага дыскурсу, уплывалі на яго інфарматыўнасць і сацыяльнае гучанне, актуалізавалі сувязь зместу з мінулым і абумоўленаасць цяперашняга і будучага.

Аналітычна, псіхалагічна заглыблена, эмацыйна непасрэдна выкладзены рэальныя факты, сітуацыі, падзеі ваеннага часу і ў аповесці «Блакадная кніга» (1977–1981), напісанай сумесна з Д. Граніным. У гэтым творы аўтарамі былі выкарыстаны архіўныя матэрыялы, дзённікі, фотадакументы, мемуары, якія сталі асновай своеасаблівага жанру «дакументальна-збіральной прозы», «рэпартажна-дакументальнай прозы», «эпічна-харавой прозы» [2, с. 40], паводле вызначэння А. Адамовіча. Арытмічны, парывісты сюжэтны выклад, уключэнне ў тканіну твора «чыстай» публіцыстыкі знарком прытарможвалі ход фабульнага развіцця і тым самым павялічвалі ўнутраны канфлікт, скіроўвалі чытача да аналітыкі. Сам пісьменнік спрабаваў вызначыць і адносіны мастака і адрасата публіцыстычнага дыскурсу, у якім аўтарам, на яго думку, з'яўляецца масавы стваральнік, а пісьменнік выступае ў ролі лінзы, якая факусуе найбольш актуальнае, важнае, значнае і перадае чытачу.

А. Адамовічам выразна выяўлена скіраванасць публіцыстычнага дыскурсу на чытача канца ХХ ст. – прынцыповага, адукаванага, прагматычнага, які давярае ў большай ступені рэальным, дакументальным фак-

там, чым мастакоўскім разважаннем і фантазіям. У гэтым плане заканамерны яго зварот у творах да газетных заставак, айчынных і замежных архіўных дакументаў, успамінаў сведкаў трагедыі Другой сусветнай вайны, беларусаў, якія перажылі жудасныя падзеі мінулага.

Такім чынам, на прыкладзе творчасці А. Адамовіча, У. Калесніка, Янкі Брыля можна ўбачыць, што структура мастацка-публіцыстычнага твора характарызуецца шматузроўневай, утворанай сукупнасцю чытацкай і аўтарскай думак, аб'яднаннем у адной форме эматыўных, канататыўных і кагнітыўных сэнсаў твора, у якіх паяднаны аб'ектыўнае і суб'ектыўнае, рэальнае і выдумка, што спрыяе цэласнасці ўспрыняцця літаратурнага дыскурсу. У творчасці А. Адамовіча выразна выявілася адна з вядучых тэндэнцый публіцыстычнага дыскурсу канца XX ст. – шматузроўневая структура мастацкага твора, паступовае выкрышталізаўванне такіх жанрава-структурных дамінантаў, як насычанасць тэксту рэмінісцэнцыямі, алюзіямі, зваротам да дакументалістыкі і ўспамінаў рэальных людзей.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Адамовіч, А. Блокадная кніга / А. Адамовіч, Д. Грын. – Мінск : Маст. літ., 2015. – 575 с.
2. Адамовіч, А. Хатынская апавесць. Публіцыстыка / А. Адамовіч. – Мінск : Маст. літ., 1989. – 237 с.
3. История литературы как вызов теории литературы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://studopedia.ru/3_193582_istoriya-literaturi-kak-vizov-teorii-literaturi.html. – Дата доступа: 16.09.2017.
4. Словарь литературоведческих терминов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: slovar.lib.ru/dictionary/proizvedeniye.htm. – Дата доступа: 16.09.2017.

Vyacheslav Smal (Brest)

NATIONAL LITERARY AND PUBLIC DISCOURSE: BEGINNINGS, SPECIFICATIONS, TRADITIONS

Keywords: author's modality, subjectivity, intersubjectivity, the strategy of the author and the reader's expectations, reception, discursive strategies, publicist discurs.

Summary. The given article considers the particular characteristics of publicistic discourse of the end of the XX century in the national literature. The dependence of the ideological and artistic content of publications, the place of literary publicism in the Belarusian literary tradition is regarded. The literary text is interpreted through the prism of the problem of reception, is analyzed as a product of the relationship between the author and the addressee, a feature of publicistic discourse in the structure of literary texts is determined.

[К содержанию](#)